

עומקא דפרשה

ערש"ק כ"ז טבת תשס"ט

לימוד חכמת כישוף מבין נח

בעלי כשפים בסנהדרין

שער הציון

פר' וארא - בענייני כשפים

גליון
כ"ח

בעלי כשפים בסנהדרין

לימוד חכמת כישוף מבין נח

הרב צ. גלעזר

הרב מרדכי גוטליב

איתא בסנהדרין יז ע"א, אמר רבי יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים. ופירש רש"י ובעלי כשפים - להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מיד בית דין, ולגלות על המכשפין המסיתין ומדיחין בכשפיהן כגון המצרים. [צ"ל הנוצרים, כ"מ ברין] ע"כ. והיינו דאיכא ב' טעמים הא' לקיים דין מיתה במכשפים והב' לגלות את המכשפים ולדונם. וצ"ב דלכאור הו"ל להקדים את עשיית הדין לקיום העונש. אך נראה דרש"י נקט לעיקר את הטעם הראשון, כדמוכח בפירושו במנחות סה ע"א על גמ' זו שהביא רק טעם זה, וז"ל בעלי כשפים - שאם יהא הנידון מכשף והאור לא ישלוט בו, יעשו הן מכשפות וימיתוהו בכל מיתה שיוכלו.

ומבואר בד' רש"י שבכלל חיובי הסנהדרין הוא להמית ע"י כישוף את הממלט עצמו מדין מיתה בכשפיו, ולכך צריכים להיות בעלי כשפים. ועי' בטש"מ שם דזהו מ"ש בסנהדרין מה: שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו.

אך התוס' במנחות שם כ' פ"י רב האי גאון, כדי לידע את הדין כדאמרין העושה מעשה חייב האוחז העינים פטור וכו' וכדאמרין נמי אבל אתה למד להבין ולהורות עכ"ל. כלומר דיש היתר מיוחד דילפי [בסנהדרין סח]. מלא תלמד לעשות שמוות ללמוד כשפים להבין ולהורות, והיינו כגון הא לידע את דינו של המכשף. וכ"ד הרמב"ם שם ברפ"ב מהל' סנהדרין אין מעמידין בסנהדרין בין גדולה בין בקטנה אלא אנשים חכמים וכו' ויודעין קצת משאר חכמות כגון רפואות וחשבון וכו' ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים והבלי ע"ז וכיו"ב **כדי שיהיו יודעין לדון אותם**. עכ"ל. [נמשמע בד' הר"מ דמ"ש כדי שידעו לדון הוא לא רק טעם אלא גם **שיעור** בידיעה, כמ"ש בתחילה ויודעין קצת, והיינו בשיעור שיוכלו לדון אותם, ועיין].

וצ"ב לדעת רש"י מה ההיתר לעשות כישוף כדי להמית את המחוייב מיתה, וביותר דחזין בגמ' דבעי ילפו' להתיר לימוד כשפים כדי לדון את הדין, וא"כ עכ"פ בעינן ילפו' להתיר לכשף אף לצורך קיום הדין. ועוד הק' בחמדת ישראל (ח"א מ). היאך מ"ע דזכרנו הרע מקרבך דוחה ל"ת של כישוף שיש בו סקילה. והא אין עדל"ת שיש בו כרת, וכ"ש סקילה.

והנה נחלקו הפוס' אם מותר לחולה לדרוש במכשפים שהתורה ד' (ח"ב צו) מותר והביאו הש"ך (י"ד קעט סק"א), אך הב"י מחמיר עפ"י הזהר וכו' ד"ה מהרש"ל ב"ש חולין לאסור. ובתשו' כ' מהרש"ל (סי' ג) דאף שאסור מ"מ נראה להתיר באופן שהחולי בא ע"י כישוף ורור [אף כשא"ב ס]. שלא אסרה תורה אלא לרדוף אחריהם ולהאמין בהם. וראייתו מהאי דינא שהסנהדרין היו לומדים כישוף כדי לבטל כישוף של המחוייבים מיתה, עי"ש. ומבואר דלא נאסר כישוף ככה"ג שבא לעקור כישוף. וזהו ההיתר לסנהדרין להמית בכישוף את המשתמש בכישוף כנגד דינם, וא"ש שי רש"י. ויתכן להוסיף טעם וביאור בזה, דהנה חומרת איסור כישוף מבואר בגמ' בסנהדרין סז. דנקראו כשפים שמכחישי פמליא של מעלה, ועי' בל' החינוך (סב) משרשי המצוה נצטוונו לסלק מן העולם המשתדל בזה לפי שהוא בא כנגד חפץ ה' שהוא חפץ בישובו ושיתנהג הכל בדרך הטבע שהוטבע בתחלת הבריאה. וכך פ' הרבה ראשונים בגמ' הנ"ל דפמליא של מעלה היינו הגלגלים ומערכת הטבע. אך רש"י פ' שעל מי שנגזר לחיות ממיתין, כלומר דס"ל לרש"י דאינו רק נגד טבע הבריאה אלא חומרתו משום שהופך גזירת שמים. וא"כ חומר האיסור הוא מכיון שמתנגד למה שנגזר על האדם, וממילא דמי שחייב מיתה עפ"י בית דין הרי בזה נגזר דינו עליו שימות, ודינא הוא להמיתו ולכן דעת רש"י לשיטתו דאין בזה איסור כישוף.

בב"ב (נח). ההוא אמגושא דהוה חטיט שכבי, כי מטא אמערתא דר"ט בר מתנא תפשיה בדיקניה, אתא אביי, א"ל במטותא מינך שבקיה, לשנה אחרית הדר אתא. תפשיה בדיקניה, אתא אביי, לא שבקיה עד דאיתי מספרא וגזיא לדיקניה.

ומפרש הרשב"ם, "אמגושא, מכשף... אתא אביי כו', בשביל שהיה העכו"ם אוהבו", וצ"ע איך הלך אביי לעזור ביד מכשף, וכ"כ טרח עד שגם לשנה אחת שהכסיל שנה באיולתו, שב והטריח לאביי, וידענו כמה היה אביי טרוד עם תלמידיו עד שנמנע מלישא כפיו מטעם זה, כמ"ש רש"י בחולין (קלג), ע"ש.

ואם כונת הרשב"ם "שהיה העכו"ם אוהבו" דהוי חשש איבה, אכתי קשה לפמ"ש המהר"ם שיק (על סה"מ), סו אות ג) להוכיח, דהגומל חסד עם מכשף עובר בלאו דמכשפה לא תחיה, ומבואר בתוס' בע"ז (כו) דאיסור דאורייתא לא שרינן משום איבה.

וביותר צ"ב לגירסת הרשב"ם שבעין יעקב "אתא אביי כו', בשביל שהיה אוהבו של העכו"ם", והגם שמצינו אהבה קשורה לרבי ואנטונינוס, ורב עם אדרכן בע"ז (י), הני כשרים היו (עי' ר"ג חולין צב), משא"כ מכשף.

ושמא י"ל דאביי סבר כמ"ד בסנהדרין (נו), דב"נ לא נצטוו על הכישוף (ועי' רמב"ם פ"א מע"ז ד, ויל"ד איסורו מדין תמים תהיה, וזה נאמר רק בישראל, ועי' פרקי דר"א (ס"ד פ"ט), ועי' רדב"ז פ"י ממלכים ה') שתמה על השמטת איסור כישוף לב"נ). והניחו אביי בחברתו, שהרי למ"ד בשבת (עב) דאמגושא זה מכשף, להתלמד ממנו מותר, ואף גם לאחר שבטל הסנהדרין שייך זה, כדמוכח בסנהדרין (סו) שלימדו ר"א לר"ע, [ולדעת ה"ד רמה בסנהדרין (סו) גם אבות דקרנא בזמן רב אשי עשה כן להתלמד], ובש"ך (י"ד סו"י קעט) כתב דסתם מכשף שאינו ידוע למין (ע"ש בעצי לבונה) מותר.

והרמב"ן פ' וארא מבאר, דחרטומי מצרים השתמשו גם בלהטיהם וגם בלטיהם (שמות ז יא, ח ד), שענינם מעשה כשפים והשבעת שדים, ומבואר ביד רמה הנ"ל דכולהו בשם כשפים נקראים (ועי' סנהדרין (צא) ובמהרש"א שם, ובדברי דוד להט"ז סו"פ חיי שרה, ואכמ"ל), ואפ"ה לא נמנעו החכמים מלהחזיקם בחברתם, כמ"ש בחולין (קה) "ההוא בר שידא דהוה בי רב פפא", פרש"י "שהיה משמשו", וכנראה שנשתמש בו להציל מכשפים וכדו' שהיה שכיח בזמן חז"ל (ובעצמם לא רצו לפמ"ש"כ בש"ך סק"א בשם הב"י, הגם דבדברי דוד הנ"ל מתיר ללמוד מעשה כשפים לצורך זה), אע"פ שבמעילה (י) דבבר רשב"י על שנוקק להם.

וכמו"כ יתורץ בזה מה שמצינו בעירובין (מג) שהשתמשו ביוסף שידא, שא"א באופן אחר [וכנראה מזה דאין דינם כבני נח שאין מוסרין להם דברי תורה, ואמנם באור דרוע עירובין (סי' קמז) בשם הר"י חסיד, שהשדים מאמינים בתורה וגם בתורה שבע"פ, ובמהרש"א חגיגה (יז) כתב, "מתים כבנ"א היינו נמי דאפס שהשד יזכה במיתתו כשומרי מצות בעוה"ז שרוחו עולה למעלה כבני אדם...". ויש לדון מזה לענין תשו' מהר"ם לובלין (סי' קטז) על נבעלת להם אם נאסרת (ובמדרש תלפיות בשם זו"ח שאסרת שלחה במקומה לאחשורוש), ועי' גיטין (סו), גם י"ל לענין צירוף למנין כמ"ש במ"ב (סי' נה קט) בשם החכם צבי לענין גולם, ועשרות חת"ס (או"ח סי' קצא).

ויש לדקדק לשון הגמ' בגיטין (סו), דר' חנינא אמר "לימדני יונתן שידא", ור"ח לא הוצרך ללמוד לענין הצלה (דבלא"ה לא יכלו לו, כמ"ש בחולין ז:), אבל רצה ללמוד מהם חכמות אלו, שהם מעלות להיות ראוי לישב בסנהדרין, כדאי' במנחות (סה, ע"ש בתוס'), וכאשר נמנו גם במעלותיו של ריב"ז היוותו בקי בשיחת שדים ובשיחת דקלים שהוא מעשה כשפים לפירוש ר"ג (בב"ב קלד).

ואולי אמגושא דאביי היה מלמד לאביי באותו זמן, לכן טרח אביי בשבילו כ"כ, ואפשר עוד שידע הלה לכשף, אבל לא התעסק במעשה אוב וידיעוני, דלכך כתב רשב"ם "חטיט שכבי, חופר המתים, כדי להפשיטם בגדיהם", אולי חיפש ממון (שגוי לא הוזהר על הנאה ממת, וגול המתים לא נאסר לו, וקצ"ע בחולין (צב), ודבריו לפי"ז לא כפירוש המהרש"א והעיון יעקב שם. וקצת ראיא מברכות (נו), ע"ש דמיייר מצדוקי שלא יעשה אוב וידיעוני, שהרי בדבר המפורש בתורה מודים. עכ"פ לפי"ז א"ש בעזה"י לתרץ מה שהטריח אביי עבורו כ"כ, כדי לדעת הלכות הללו, הן משום המזיקין דשכיחי אז בי אביי, כדאי' בקידושין (טו), (וע"ע ברכות ו) על רב ביבי בר אביי, והן לעצם הידיעה, כאשר גם רבו רב יוסף בפסחים (ק) למד מהנ"ל.

משולחן מלכים טעם דהוי רשע בהרמת ידו על חברו

הרב ישעי' פרידליס

סנהדרין (נח): אמר ר"ל המגביה ידו על חברו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע, ונפסק להלכה ברמב"ם (מחובל ומזיק פ"ה ה"ב), ובשו"ע (חו"מ סי' לד), ונפק"מ דפסול לעדות מדרבנן, כמבואר ברמ"א שם. וצ"ב אמאי הוי רשע כבר בהרמת היד לבד, הא אכתי לא הגיע לחברו שום היזק מזה בפועל, ולכאורה זה רק כעין מחשבה רעה בעלמא, שחשב לעשות לחברו, ומצינו בדיני שמים שאין הקב"ה מחייב על מחשבה רעה כמעשה, כמבואר בגמ' (קידושין לט): ומאי שנא.

ובהיותי אצל מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א, [בשב"ק פר' שמות תשס"ח], הצעתי לפניו תמיהה זו והשיב: דבאמת הרמת יד הוי יותר ממחשבה גרידא, ויש כאן התחלה של עשיית נזק לחברו בפועל, ויש בזה מעשה רשע בעצם. והוסיף לדמות את זה למה שדן הגרעק"א (בתשובות מהדו"ק סי' צו), באחד שישב לפני הספר שהיה מגלח בתער, וראהו אחד איך שזקנו משוח בבורית כהכנה לתגלחת, ודן שם השואל אם אפשר לפסול את אותו מתגלח לעדות, על סמך אותה ראייה בלבד, אע"פ שלא ראה את עצם מעשה התגלחת בתער, והשיבו הגרעק"א דאין לפסול משום זה לבד, דאע"פ שמצינו (בב"מ צא.) גבי איסורי עריות דסגי במה שהעדים רואים אותם שעוברים את העבירה כדרך המנאפים כדי לחייבם, ואי"צ שיראו יותר, מ"מ זהו דין מיוחד רק בעריות דכיון דיצרו תוקפו הרבה, בזה אמרינן דודאי עשו את העבירה, משא"כ בתגלחת בתער, דאין בזה תקיפת יצר כ"כ, אין לפסול ולחייבו על סמך אותה ראייה לבד, עכת"ד. ולענינו אמר הגרא"ל יש לומר דבהגבהת היד על חברו יש כאן סברא שיצרו תוקפו שיגמור ויכהו בדרך כלל, ולכן גם הרמת היד לבד היא תחילה של מעשה שסופו להסתיים לרוב בהכאה, אמנם כמו שמפורש בדברי הגמ' דאף בלא הכהו בפועל נקרא רשע.

שער הציון

כח הכשפים

בסנהדרין סז: אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים **שמכחישינן פמליא של מעלה**. פי' רש"י שעל מי שנגזר לחיות ממיתין. אך רבינו חננאל [מובא ברב"ח בפר' פי' כאילו מכחישינן. וביד רמ"ה כ' כאדם שמכחיש דברי חברו. ויש לפרש לשון דבר כחוש וחלש, כלומר שניתן להם רשות לבטל גזרת פמליא של מעלה שגזר הגזירה טובה לצדיק שאינו גמור, שאם נעשו לו כשפים אין אותה הגזירה עומדת לו מפני עוונותיו...]

ועי' דע"ז פר' בלק כגכג, "ולא קסם בישראל" שאין שום כשפים מועילין בהם שהקב"ה שומרם. [ובכלי יקר שם כגיד פי' דכיון שאין קסם בישראל הוא ראייה שהעגל שהיה ע"י כישוף, ודאי נעשה ע"י הערב רב, ועי"ש עוד.]

והרמב"ן דברים יח,ט האריך בכח הכשפים ובביאור מ"ש שמכחישינן שהוא היפך הכוחות הפשוטים, ורבינו בחי"י פר' משפטים כב,יז הוסיף לבאר דפמליא של מעלה היינו הגלגלים שעל פיהם ההנהגה הטבעית של העולם. והרשב"א בפי' ההגדות (הובא בעי' חולין ז:) כ' דפמליא רמז לטבעים שנבראו בחוק השמים וצבאם. וכ' רב"ח דד' הרמב"ן דלא כפיר"ח בסנהדרין דכאילו מכחישינן, כי אין לכשפים פעולה כי אם מה שיגזרו הש"י.

ובדרשות הר"ן (סוף הדרוש הד') ביאר כי הש"י ברא עולמו שהמשפיעים טוב ישפיעו תמיד, משא"כ המשפיעים רע שהוא רק בצורך שעה. והמתעסקים בכשפים מכינים את האנשים לקבל רע, והוא היפך מה שסודר בפמליא של מעלה. ועי' תשו' הרשב"א ח"א תיג וריב"ש סי' צב. ועי' ספורנו בפר' חה.

המהר"ל בבאה"ג (באר השני ד') פי' שמה שנגזר מצבא עליונים על הארץ הם משנים ומבטלים. ובנפה"ח ש"ג פי"ב כ' ג"כ דפמליא ש"מ היינו סדור כוחות הכוכבים והמזלות, עי"ש.

מזהות מעשה כשפים

עי' רש"י סז: לענין בריאה בהל' יצירה שכ' דאין כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה הן ע"י שם קדושה שלו הוא. ומבואר דמכשפות הוא ע"י שם טומאה. ועי' נפה"ח ש"ג פי"ב "כי כל עניני פעולות הכשפים נמשך מהכוחות הטמאה של המרכבה טמאה. ובפסקי הרי"ד סנהדרין [מובא בטור] כ' כל אדם שעושה ע"י שמותיו הקדושים מותר שהוא גדולתו וגבורתו של הקב"ה ואין אסור אלא ע"י שדים.

אך הרמ"ה כ' דאין נעשים ע"י שדים אלא "מרוחות וכוחות הן שנתנן הקב"ה באותן דברים מששת ימי בראשית". ועי' ר"ן בחי' סנהדרין מדאמר' שאין השד יכול לברוא וכו' גבי חרטומי מצרים, משמע דכישוף הוא ע"י שדים. אבל אינו כן למ"ש רש"י [לפנינו אינו ברש"י אלא ברמב"ן] שהכשפים נעשים ע"י מלאכי חבלה. וכ' דנראה לומר דהכל ודאי בכח השדים ובשמות של טומאה ולא ע"י מלאכי מעלה.

כ' המאירי בסנהדרין סז: כל שהוא נעשה בפעולה טבעית אינו בכלל כשפים, אפילו ידעו לברא בריאות יפות שלא מזווג המין כמו שנודע בספרי הטבע שאין הדבר נמנע, רשאים לעשות, שכל שהוא טבעי אינו בכלל הכישוף. ושם סח. כ' וכן יצא מכלל מכשף כל מה שהוא נעזר מצד הטבע. ועי' באר הגולה שם - דבר שאינו פועל לשנות בעולם [רק להגיד דבר] אינו כישוף... שם כשפים רק מי שעושה פעולות זרות בעולם, לגדל ולהצמיח או להפסיד.

מעשה שדים

דעת הרמ"ה סנהדרין סז: שמעשה שדים בכלל מעשה כשפים, והביאו הטור בסי' קעט. וכ"ד המאירי. אבל ד' הרא"ש (סי' ח) מדפי' לנו מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים שדעתם מסכמת שמעשה שדים אינו בכלל מעשה כשפים ומותרין. דאל"כ מאי נפק"מ. [ועי' בביאור הגר"א (כו) דאינו מוכרח ד"ל דנפק"מ לקמיע כמ"ש בפסחים קיא:] וכ' שם הרא"ש ומיהו אין ראייה אלא לשאול בהן אבל לעשות מעשה לא, אך הטור כ' דדעתו היתה נוטה להתיר גם לעשות מעשה.

והב"י הביא דכן משמע ד' ההגמ"י בפי"ב מהל' גזילה, שמעשה שדים אינו בכלל מעשה כשפים. וכן הביא מתשו' המיוחסות לרמב"ן (רפג) וכ' דרש"י מפרש דמעשה כשפים נעשים ע"י מלאכי חבלה והם שאסרה תורה, אבל מעשה שדים שרי. וכ"כ המהר"ל בגור אריה בראשית פכ"ה ז, דשאלה בשדים אינה בכלל כשפים. ועי' רמב"ן בפר' זיא.

ברכת מזל טוב

לידידינו הרב הגאון
רבי יצחק לוין שליט"א
מעורכי הגליון ומכותביו הבחירים

לרגל הולדת בנו בשעטו"מ

יזכה לרוב נחת דקדושה
ממנו ומשאר יוצ"ח

בברכה

מערכת

עומקא דפרשא

לעילוי נשמת מרת **טויבא** בת ר' דב זצ"ל
נלב"ע כ"ד טבת תשס"ט

לטיהם ולהטיהם

באות המטה נאמר "ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלטיהם כן" (ז,יא). ואילו במכת דם "ויעשו כן חרטומי מצרים בלטיהם" (ז,כב) וכן במכות צפרדע וכינים. ורש"י (כב) הביא הגמ' בסנהדרין סז: בלטיהם אלו מעשה שדים, בלטיהם אלו מעשה כשפים. ופי' הרמב"ן (ז,יא) כשפים נקראו להטיהם מל' אש לוהט, כיון שנעשים ע"י מלאכי חבלה. והשדים נקראים "לטיהם" כי "באים בלט, כי הם בעלי גופות מאויר שאינו נרגש". וביאר בזה מ"ש "לחכמים ולמכשפים" שהחכמים הם משביעי השדים ומכשפים - בכשפים. ו"חרטומי מצרים" כולל את שניהם. [ועי' אב"ע].

לג' רש"י בסנהדרין שלהטיהם היינו מעשה כשפים א"ש שהחרטומים שינו את טבע המטות והפכו לתנינים, אבל להערוך והרמ"ה דגר' איפכא דלהטיהם אלו מעשה שדים [והשדים דומים למלאכים במקצת ולכן נקראו לט - רמ"ה], י"ל עפ"י מ"ש הציוני כאן שהחרטומים היו משביעים את הממונים שהיו מחליפים ברגע את המטות בתנינים.

בחילוק מופת המטה שעשו בכשפים, ממכות דצ"ך שעשו ע"י שדים, כי המשכיל לדוד שבמטה היה קידוש ש"ש להראות נס הבליעה ונתרצו המלאכים לפעול, אבל במכות שהיה חילול ה' לא נתרצו והוכרחו החרטומים לפעול ע"י השדים הארציים שהם רעים וחטאים. ובבית הלוי (דברים כה,יז) פי' שבמכת דם שהיה במים לא יכלו לעשות כשפים כיון שמים מבטלים הכישוף, אלא עשו ע"י שדים שהביאו דם ממק"א והחליפוהו עם המים. ועי' פרדס יוסף פר' שמות אות קיא דע"ז נאמר ובמופתים זה הדם להראות שאינו כישוף. ועי' מש"ח שביאר למ"ד דב"נ נצטוו על הכישוף, דבתחילה עשה מופת שיוכלו לעשות ע"י כישוף דלא היה בזה לפנ"ע כיון דלא היה מוכרח שיקרא למכשפים, אבל אחר שבפעם הא' קרא להם השתא ברי שיעשו ג"כ ולכן לא עשה באופן שאפשר בכישוף שלא להכשילם. ועי' טעמא דקרא שבתחילה סברו שעושי בכשפים אבל אחר שראו שבלע מטה אהרן את מטותם וכישוף אינו מתקיים, עדיין טענו שהוא מעשה שדים.

כחם המוגבל של החרטומים

בגמ' שם עה"פ ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלקים היא, אמר רבי אליעזר מכאן שאין השד יכול לבראות בריה פחות מכשעורה. רב פפא אמר וכו' האי מיכניף ליה והאי לא מיכניף ליה. הערו"ל הק' דא"כ היאך יתחייב על כישוף והרי רק מיכניף ליה וה"ז חובר חבר שהוא בלאו. ודחה דהוא רק בדברים שיש בהם חיות שאינו יכול לברוא, אבל שאר שינוי טבע נעשה ממש ע"י כישוף.

עוד טעם כי הרא"ש ובדעת זקנים לפי שאין מכשף יכול לעשות כשפים אם אינו עומד ברגליו על הארץ, וכיון שהעפר היה כנים לא עמדו על הארץ. ומקורו במדרש לקח טוב.

עי' ספורנו בפי' "ויבלע מטה אהרן את מטותם", שלחרטומים לא היה כח לתת תנועה בתנינים. ורבינו בחי' ז"ב כי שהמכשפים לא עשאו תנינים ממש רק שנדמו לתנינים בחכמת הכשפים ואחידות עינים, ולכן כתוב ויהיו לתנינים ולא ויהיו תנינים. עי"ש.

ועי' בספורנו ח, ה דכח הכישוף הוא לזמן מוגבל, ולכן אמר משה לפרעה "למתי אעתיר לך" - למען תכיר רוב ההבדל בין פעולת החרטומים לפועל האלקי.

הכשפים נבדקים במים ונמוחין כמבואר בסנהדרין שם במעשה דזעירי, [ועי' מש"ח יתרו כ"א בטעם הדבר, שהם אינו נתון להשפעת המזלות]. ובשם אפרים (רא"ז מרגליות) פי' בזה הפס' "הנה יוצא המימה והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך" לברר על המים שהמטה אינו תנין מכושף.

עי' ביה"ל בכי תצא (כה,יז) שביאר מ"ש בזכירת עמלק "עייף ויגע" ופירש"י צמא למים, דכיון שעיקר כח עמלק היה במעשה כשפים כמב' ברש"י שם, לכן הזכיר שהיה במקום שלא היה מים לבטל הכישוף. ועי' בפ' המלבי"ם במעשה דאלהיה בהר הכרמל שמילא את המזבח והתעלה מים (מל"א יח,לד-לה) שהוא כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם (עי' ברכות ו). וכע"ז כי החיד"א בפני דוד על הפטרת כי תשא. [ועי' ציץ אליעזר ח"י לה].

כי בדרשות הר"ן (ג) שרצון הש"י שיהיו האותות דוקא במצרים שהיא ארץ המכשפים, כדי שייבחנו האותות שהם בכח אלקי ללא ספק. וביאר בזה הגמ' במנחות פה. מה שענה משה לחרטומים, למתא ירקא - ירקא שקול. והיינו שמעלת השלמות תבחן רק במקום שיש חכמה ממין זה, כך דוקא במצרים שמומחים בכישוף, ידעו להבחין שפעולות משה אינן בכישוף. וכע"ז כי הנצי"ב בהרח"ד. ועי' אוה"ח זכב - שלצד קשיות ערפם של המצרים, לא בחנו במעשה כשפיהם לדעת כי אינם אלא חזיון ודמיון כוזב.

אם יש בכשפים אמת

הרמב"ם בפיה"מ ע"ז (פ"ד מ"ז) האריך להוציא מלכות אותם בנ"א שחושבים שכוחות הכוכבים וכדו' יש בהם אמת אלא שאסורים מטעם התורה, "ואינם יודעים שהם דברים בטלים ושקריים הזהירה תורה עליהם כדרך שהזהירה על השקר..." וביאר דמהם רחק אברהם אבינו ע"י שנתן ה' בלבו חכמה, והם "היו מכבדים את הכוכבים ומיחסים להן פעולות לא להן, והם שיסדו את משפטי הכוכבים והכשפים" והלחשים והורדת הרוחות והשיחות עם הכוכבים והשדים... והאריך בזה גם במו"נ ח"ג פל"ז. ובהל' ע"ז פי"א הט"ז כי [על הכשוף ושאר הדברים] "ודברים האלו כולן דברי שקר וכוזב הן וכו' ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן..." עיין שם. וכ"ה ברמב"ם פי"א מהמ"א מי שנשכו עקרב מותר ללחוש עליו אפי' בשבת ואע"פ שאין הדבר מועיל כלום... [ונפ' בשו"ע קט"ן].

וכן הביא הרדב"ז (ח"ג תה) בשם המאירי שמציאות השדים אינם אלא דברי הבאי. ועי' אב"ע ויקרא יט,לא דאוב וידעוני הוא שקר. ועי' שו"ת מהרש"ל סי' ג דמשמע דנקט כן להלכה.

אך הראשונים חלקו על הרמב"ם, עי' רמב"ן דברים יח,טו ותשו' הרשב"א ח"א תיג באריכות, ובדרשות הר"ן סוף הדרוש הרביעי דאין ספק שהוא ענין אמיתי. וכ"מ בחינוך סב. [וברדב"ז שם סיים ולא תחשדני שאני מכחיש מציאות השדים, כי אני מאמין בכל דברי חז"ל אפי' שיחה קלה שלהם, כ"ש שהכתובים פשטיהם מורים על מציאותם וכו'].

ועי' בביאור הגר"א ביו"ד קע"ט, ג שהשיג בחריפות על הרמב"ם והביא ראיות מחז"ל וסיים "וח"ו איני מאמין בהם ולא מהם ולא מהמונם, אלא כל הדברים הם כפשטן אלא שיש בהם פנימיות, לא פנימיות של בעלי הפלוסופיה שהם חיצוניות אלא של בעלי האמת".

ובאמת ליעקב ברכות ו. כי ליישב ד' הרמב"ם מכל הסוגיות דמזיקין וכו', דס"ל בדזמן הגמ' עדיין היו מזיקין, ורק בזמננו אינם כיון שכח הטומאה תלוי בכח הקדושה.

[לד' הרמב"ם שכישוף הוא אחידות עינים, ע"כ שזו היתה חכמת החרטומים, ועי' לעיל במ"ש הציון שהיה ע"י השבעה בצירוף אחידות עינים, וכ"ה בלק"ט דכל מעשה החרטומים היה באחידות עינים, וכ"ה בשכל טוב על עשיית החרטומים במכת צפרדע, ועי' ספורנו ואברבנאל ועי' העמק דבר ז,יא, והאוה"ח זכב כי שהיו חזיון ודמיון כוזב. והמלבי"ם פי' האחידות עינים שעשו ע"י שהתלבשו בעצמם בעור תנינים עי"ש ז,יא-יב].

כח הכשפים בזה"ז

הבאה"ט ר"ס קעט הביא משו"ת נחלת שבעה סי' טו דבזה"ז אין כישוף בעולם והכל הבל. אך בטוש"ע א"ח ג נפ' שלא יקנה בחרס משום כשפים, והרמ"א כי דנהגו לקנה. וכ' בד"מ שמה שאין נזהרין בזה משום דדשו בה רבים ושומר פתאים ה'. ומשמע דבלא זה איכא למיחש להו. אך הפרשה כי דההיתר משום דלא שכיח כשפים, ועי' חת"ס שבת פב. ובשי"ש חולין פ"ח יב כי דמה שיש לחוש מענין כשפים והיזקות שבגופו למיחש מיבעי.

המקו"ח בסי' ד (סוס"ק ג) בדין שאסור קודם נט"י לגעת בפה ובחוטם וכו' מפני הרור". כי ומה שאין אדם ניזוק מרוחות הללו אף שאינו נזהר בנטילה לא יספיק התיורץ אין השוטה נפגע, רק דבסילוק נבואה ורוה"ק נתמעט גם סטרא דמסאבותא ורוחות הטומאה כמ"ש בספר נשמת מוא' ג' פי"ז, ונ"ל דע"כ אין טומאת נגעי אדם בתים ובגדים בזה"ז.

וז"ל הנשמת חיים (לרבי מנשה בן ישראל מאמשטרדם, ת"ב) "שכל זמן שהנבואה היתה שורה בישראל מסטרא דימינא היו אוה"ע מתעסקים ג"כ לידע העתידות עם השדים וכל סטרא דשמאלא. ויען שהדבר מתחזק בהפכו... כל זמן שהנבואה היתה מתגברת בישראל היה באוה"ע מתגבר סטרא דמסאבא, כקופים רוצים להדמות לפעולות אדם..." וכ' שם שיש רק מקום אחד [בזמננו] שהשדים מדברים והוא בארץ הודו, שהם בני הפלגשים שנתן להם אברהם מתנות - שם טומאה ושלחם לארץ קדם - ארץ מדינחא היא הודו, והם עודם מחזיקים במתנת אביהם [ושם אינו מקום מושב ישראל]. ועי' בן יהוידע סנהדרין סז: שכוחות אלו נגזרו בחטא אדה"ר שהגביר כח הסט"א ובה"ז גם כוחם נחלש שאין מצויים בכ"מ ובכל אדם.

ועי' מ"ש הגר"י קמניצקי באמת ליעקב וארא שהגר"ו כתב בשם הח"ח שמעשה הדיבוק שהיה בזמנו, מן הסתם יהיה האחרון. כי ככל שתקטן כח התורה והרוחניות כך תקטן כח הטומאה, עי"ש.

נושאי הפרשיות הקרובות



בא - ענייני קידוש החודש
בשלח - לחם משנה
יתרו - כיבוד אב
משפטים - באיסור להזיק ממון חברו

ד"ת להנ"ל אפשר להניח בתיבה שבפתח אוצר הספרים "בית יוסף" רח' שדי חמד



מעוניין בחברותא? התקשר עכשיו!

אנשים רבים מחכים לחברותות שונות
במקומות שונים ובנושאים שונים
הטלפון שלך יכול לעזור להם ולך

התקשר עכשיו
9141217
24 שעות ביממה

קובעי עיתים

לתרומות והנצחות: 050-4122753